XI. ULUSAL TARIM EKONOMİSİ KONGRESİ

3-5 Eylül 2014

SAMSUN

CİLT -1-

- Doğal Kaynaklar, Çevre, Enerji Ekonomisi ve Politikaları
- Gıda Güvencesi ve Güvenliği
- İklim değişikliği
- Kırsal Kalkınma
- Sulama Ekonomisi
- Tarım Hukuku
- Tarımda Araştırma, Geliştirme ve İnovasyon

EDİTÖRLER:

Prof. Dr. Vedat CEYHAN

Öğr. Gör. Esin HAZNECİ

Öğr. Gör. Kerem HAZNECİ

Araş. Gör. Çağatay YILDIRIM

XI. ULUSAL TARIM EKONOMİSİ KONGRESİ

3-5 Eylül 2014 - SAMSUN

CİLT - 1 -

EDİTÖRLER:

Prof. Dr. Vedat CEYHAN
Öğr. Gör. Esin HAZNECİ
Öğr. Gör. Kerem HAZNECİ
Araş. Gör. Çağatay YILDIRIM

Ondokuz Mayıs Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü

Takım No: 978-605-5085-06-3
ISBN : 978-605-5085-07-0

Basım Tarihi: 25 Ağustos 2014

Basım Yeri: Erol Ofset Matbaacılık Yayıncılık Ambalaj San. ve Tic. Ltd. Şti.
Pazar Mah. Necati Efendi Sk. No. 41/A İlkadım/Samsun/TÜRKİYE

KONGRE DÜZENLEME KURULU ONURSAL BAŞKANI

REKTÖR

Prof. Dr. Hüseyin AKAN

KONGRE DÜZENLEME KOMİTESİ BAŞKANI

Prof. Dr. Vedat CEYHAN

KONGRE SEKRETARYASI

Öğr. Gör. Esin HAZNECİ

Öğr. Gör. Kerem HAZNECİ

Araş.Gör. Çağatay YILDIRIM

KONGRE ORGANİZASYON KOMİTESİ ÜYELERİ

Prof. Dr. Vedat CEYHAN	Prof. Dr. İsmet BOZ
Doç. Dr. Mehmet BOZOĞLU	Doç. Dr. Kürşat DEMİRYÜREK
Doç. Dr. Osman KILIÇ	Öğr. Gör. Esin HAZNECİ
Öğr. Gör. Kerem HAZNECİ	Araş. Gör. Çağatay YILDIRIM
Araş. Gör. Murat EMİR	Araş. Gör. Gamze AYDIN
Araş. Gör. Bakiye KILIÇ TOPUZ	Araş. Gör. Nur İlkay ABACI
Araş. Gör. Hatice TÜRKTEN	Araş. Gör. Selime KAYA
Prof. Dr. Tayfun ÖZKAYA (TEDER)	Dr. Ahmet YÜCER (TAGEM)

BİLİM KURULU ÜYELERİ

Prof. Dr. Canan ABAY	Ege Üniversitesi
Prof. Dr. Cuma AKBAY	Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi
Doç. Dr. Göksel ARMAĞAN	Adnan Menderes Üniversitesi
Doç. Dr. Turan BİNİCİ	Harran Üniversitesi
Prof. Dr. Vedat CEYHAN	Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Doç. Dr. Erdal DAĞISTAN	Mustafa Kemal Üniversitesi
Dr. Muhammet DEMİRTAŞ	TAGEM
Prof. Dr. A. Zafer GÜRLER	Gaziosmanpaşa Üniversitesi
Prof. Dr. İ. Hakkı İNAN	Namık Kemal Üniversitesi
Prof. Dr. Bahri KARLI	Süleyman Demirel Üniversitesi
Prof. Dr. Taner KUMUK	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Prof. Dr. Cennet OĞUZ	Selçuk Üniversitesi
Prof. Dr. Necat ÖREN	Çukurova Üniversitesi
Prof. Dr. Ahmet ÖZÇELİK	Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Tayfun ÖZKAYA	TEDER Başkanı
Prof. Dr. Cengiz SAYIN	Akdeniz Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Kasım ŞAHİN	Iğdır Üniversitesi
Prof. Dr. Hasan VURAL	Uludağ Üniversitesi
Prof. Dr. Fahri YAVUZ	Atatürk Üniversitesi
Prof. Dr. İbrahim YILDIRIM	Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Fındık Yetiştiriciliği Konusunda Yayım Faaliyetinde Çalışan Personelin Mevcut Durumu ve Sorunlarının Belirlenmesi
E. Sıray, R. Akman, H. Esin Savran, Ö. Duyar, F. Özdemir, A. Göğüs, M. Sayılı 1582

Hayvancılık Yapan Çiftçilerin Mera Islah Çalışmalarına Katılımlarının Etkisi: Kayseri İli Örneği
C. Cevher, B. Altunkaynak, H. Tatlıdil 1592

Isparta İli Eğirdir İlçesi Kovada Kanal Bölgesi'nde Çevre Amaçlı Tarım Arazilerinin Korunması (ÇATAK) Programının Benimsenmesi ve Yayılması
G. Öz, İ. Boz 1599

İhracata Yönelik Kiraz Üretimi Yapılan Bazı İllerde Yeniliklerin Benimsenmesinde Etkili Faktörler
F.Pınar Öztürk, D. Karamürsel, M. Emre, H.Cumhur Sarısu, İ. Eren, A. Yulafçı, R.Ali Emre 1606

Kahramanmaraş İli Türkoğlu İlçesinde Çiftçilerin Zirai İlaç Kullanımı, Mevcut Sorunlar ve Çözüm Önerileri
E. Alben, İ. Boz 1614

Organik Tarım Üreticilerinin Teknik -Ekonomik Sorunları, Bilgi Kaynakları Ve Organik Tarım Üretici Birliğinin Etkisi (Ilgın Köyü Örneği)
S. Akın, A. Kara, V. Pirinç, F. Öcal Kara 1622

Participation Model in Social Forestry (Mazandaran Forests, Iran)
A. Rezvanfar, E. Faham, T. Shamekhi 1628

Şanlıurfa İli'nde Tarımsal İlaç Bayilerinin Çalışmaları ve Tarımsal Yayım İlişkisi
F. Öcal Kara, G. Eren Yalçın, T. Işgın, R. Özel, S. Akın, H. Akbaş, B. Eser 1638

Tarımsal İlaç Kullanımında Yayım Yaklaşımları: Edirne İli Çeltik Üretimi Örneği
A. Gürel 1643

Türkiye'de Kadın Çiftçiler Tarımsal Yayım Projesi Çalışmaları
M. Demirtaş, R. Demirtaş, N. Kaleli, F. Pınar Öztürk, O.Sedat Subaşi, A. Zan Sancak 1647

Türkiye'de Tarımsal Yayım Programlarının Hazırlanması ve Geliştirilmesinde İzleme-Değerlendirmenin Önemi
M. Demirtaş, R. Demirtaş, A. Zan Sancak, A. Yulafçı, H. Baliç 1657

Türkoğlu İlçesinde Tarımsal Danışmanlık Hizmetlerinin Değerlendirilmesi
A. Sever, İ. Boz 1666

ULUSLARARASI TARIM VE TİCARET

Avrupa Birliği Tam Üyeliğinin Türkiye Buğday Sektörüne Bölgesel Etkilerinin Analizi
O. Demir, F. Yavuz 1675

Avrupa Birliği Üyelik ve Katılım Sürecinde Mali Yardımların Tarım Sektörü Çerçevesinde Değerlendirilmesi
R. Figen Ceylan 1682

Box-Jenkins Modeli Yardımıyla Fındık Fiyatının Tahmini
O. Orkan Özer, G. Gül Yavuz 1689

Dünya Tarım Ürünleri Piyasalarının Değişen Dinamikleri ve Türkiye'nin Rekabet Gücü
B. Türkekul, C. Abay 1695

Tarım Ürünleri Dış Ticaretinde Bir Fırsat Alanı: Serbest Bölgeler
K. Taşdan, U. İlkdoğan 1705

A. Zan Sancak, D. Dönmez, A. Demir, E. Aygören, N. Yürekli Yüksel, S. Arslan 728

Şanlıurfa ve Mardin İllerinde Buğday Yetiştiriciliği Yapan Çiftçilerin Çeşit Seçimindeki Bilgi Düzeylerinin Belirlenmesi
Ş. İpekçioğlu, M.Sami Bayraktaş, Ş. Büyükhatipoğlu, T. Monis 737

Şanlıurfa ve Mardin İllerinde Buğday Yetiştiriciliği Yapan Çiftçilerin Sertifikalı Tohum Kullanımı ve Önerileri
Ş. İpekçioğlu, Ş. Büyükhatipoğlu, M.Sami Bayraktar, T. Monis 743

Tarımda Konvansiyonel Üretim ile İyi Tarım Uygulamalarının Karşılaştırılması: Çanakkale İlinde Şeftali ve Kiraz Örneği
D. Aktürk, F. Savran, Ö. Can Niyaz 748

Tarımda Yapısal Eşitlik Modelinin Uygulanması: Traktör Kullanım Memnuniyeti
M. Cankurt, B. Miran 756

Trakya Bölgesinde Buğday, Ayçiçeği, Şekerpancarı ve Çeltik Üretiminde Maliyet ve Gelir Göstergelerinde Değişim ve Eğilimler
E. Özkan, B. Aydın 765

Türkiye Arıcılığının Gerçek Durumunun Değerlendirilmesi
M. Emir, V. Ceyhan, A. Güler 773

Türkiye'de Tarım Ekonomisi Araştırmalarındaki Örnekleme Uygulamalarının Değerlendirilmesi
İ. Yılmaz 785

Yalova İlinde Kesme Çiçek Üreticilerinin Ürün Çeşidi ve Girdi Temini Açısından Karar Verme Süreçlerinin Karşılaştırmalı Analiz Yöntemleriyle İrdelenmesi
M. Öztürk B. Miran 792

TARIM ÜRÜNLERİ TALEP VE FİYAT ANALİZLERİ

Buğdayın Arz Duyarlılığı: Trakya Bölgesi Örneği
G. Unakıtan, D. İ. Abdikoğlu 805

Dinamik Ekonometrik Modeller İle Süt Teşvik Primi, Fiyatlar ve Süt Üretimi İrdelenmesi
S. Kayalak, B. Everest, Ö. Can Niyaz, S. Tan 811

Gap Bölgesi'nde II.Ürün Mısır'ın Üretim Maliyetinin Tespiti Üzerine Bir Araştırma
A. Çıkman, T. Monis, Ş. İpekçioğlu, Ş. Büyühatipoğlu 819

Gap Bölgesi'nde Pamuk Üretim Maliyetinin Tespiti Üzerine Bir Araştırma
T. Monis, Ş. İpekçioğlu, A. Çıkman, H. Aydın 822

Gap Bölgesi'nde Sulu Koşullarda Yetiştirilen Buğdayın Üretim Maliyetinin Tespiti Üzerine Bir Araştırma
T. Monis, A. Çıkman, Ş. İpekçioğlu, M. S. Bayraktar 826

Geçmiş Fiyatlar İle Fark Ödeme Sisteminin Pamuk Üretimine Etkisi
O. Orkan Özer, A. Özçelik, S. Kayalak 830

Tahıl Ürünleri Üretim Miktarlarının Eş-Bütünleşme Yöntemi ile Analizi
R. Figen Ceylan, H. Kızılay, M. Nisa Mencet Yelboğa 836

Türkiye'de Et Türleri Tüketim Harcamalarında Rol Alan Faktörlerin Çoklu Heckman Seçicilik Modeli İle Belirlenmesi
İ. Okan Güler, A. Bilgiç, M. Terin, F. Yavuz 843

Avrupa Birliği Üyelik ve Katılım Sürecinde Mali Yardımların Tarım Sektörü Çerçevesinde Değerlendirilmesi[1]

R. Figen Ceylan[1]

[1]*Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü, Antalya 07070 Türkiye*
E-posta: ceylan.figen@gmail.com

ÖZET

Tarım sektörüne sağlanan mali katkılar açısından, Avrupa Birliği (AB) entegrasyon süreci, dikkat çekici uygulamalar içeren ve sonuçlar üreten bir uluslararası işbirliğine işaret etmektedir. Avrupa Birliği'nin üye ülkelerin mali transferlerinden oluşan bütçesinin en büyük kalemi başlangıçtan beri Ortak Tarım Politikası ve politika kapsamında kullanılan Garanti fonları iken, ikinci büyük kalem ise Uyum Politikası aracı olan yapısal fonlardır. Bu çalışma kapsamında Avrupa Birliği entegrasyon sürecinde üye ülkelere politika araçları çerçevesinde ve adaylık ile katılım sürecinde diğer ülkelere kullandırılan fonların genel kapsamı ve özellikle tarım sektörü tarafından kullanılan fonlar ile ilgili güncel gelişmelerden bahsedilmiştir.
Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, mali yardım, uyum, Ortak Tarım Politikası, Uyum Politikası, IPA

Evaluation of Financial Assistance in the European Union Membership and Accession Process in the scope of Agriculture

ABSTRACT

European Union integration process signs an international cooperation that involve significant applications and produce outcomes in terms of financial transfers to agriculture. While the biggest account of the European Union budget formed out of transfers of the member countries is the Common Agricultural Policy and Guarantee funds used in the scope of the policy, the second big account is formed by the structural funds of the Cohesion Policy. The study encompasses general scope of the funds used by members during integration process and used by candidates and acceding countries in the accession process and specifically recent developments with regards to the funds used by agriculture.
Key Words: European Union, financial assistance, cohesion, Common Agricultural Policy, Cohesion Policy, IPA

1. AVRUPA BİRLİĞİ

Avrupa Birliği 1900'lerin ikinci yarısının dünya gündemine soktuğu çokuluslu bir birlik olarak benzerlerinden çok farklı özelliklere sahiptir. Bunun temel nedeni, kuruluşunun temellerinin bir savaş sonrası politik birlikteliğin yeni savaş ve çatışmaları önleyeceği inancı, bir diğer nedeni ise ekonomik kalkınmayı büyümenin ta kendisi kadar önemseyen kuruluş felsefesidir.

Temelleri 1957 tarihli Roma Anlaşması'na dayanan Avrupa Ekonomik Topluluğu temelde iç ticarette tüm vergi ve kotaları kaldıran, dış ticarette ise ortak ithalat tarife sistemi öngören bir gümrük birliğidir. Anlaşmanın temeli ve ana amacı ticaret engellerinin kaldırılmasıdır. Ortak Pazar Anlaşması ile tüm politik yapıları ile birlikte entegre bir ekonomik topluluğun oluşturulması amaçlanmıştır.

Kuruluş sürecinde AET' nin temel özellikleri ise aşağıdaki gibi tanımlanmıştır [Becer, 1962]:

- Tüm kısıtlayıcı ve ayrımcı ticaret etkilerinin ortadan kaldırıldığı bir ortam oluşturulmalıdır.
- Topluluk içinde işgücü, sermaye ve işletmelerin serbest dolaşımının sağlanması gereklidir.
- Üyelerinin ekonomik ve sosyal politikalarının (parasal, mali ve istihdam politikalarının) uyumunun sağlanması gereklidir.
- Kalkınma ve uyum fonları gibi ortak çalışan ajansların oluşturulması birlik içerisinde ekonomik ve sosyal uyumun sağlanması için gereklidir.

1951 Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'ndan yola çıkan altı ülkenin (Belçika, Fransa, Hollanda, Lüksemburg, Batı Almanya ve İtalya) ortaklığında 1957 Roma Anlaşması ile temeli atılan Avrupa Ekonomik Topluluğu, resmi kayıtlara göre 1992 Maastricht Anlaşması ile Avrupa Birliği'ne dönüştürülmüştür. Maastricht Anlaşması'nın temel hedefi federal bir birlik oluşturmak ve ulusal yasama, yürütme ve yargı güçlerinin bir bölümünü Avrupa Komisyonu ajanslarına devretmektir [Goldstein, 1992]. Birliğin 2013 yılı itibariyle 28. üyesi Hırvatistan olmuştur ve Türkiye birliğe aday 5 ülkeden birisi olarak 2004 yılından beri katılım sürecindedir.

Altı üyeden yirmi sekiz üyeye giden süreçte bölgeler ve ülkeler arası gelişmişlik farklarının kapatılması önemli bir hedef alan olmuştur. Bu süreçte uyum politikası araçlarıyla geride kalmış bölgeler ve ülkeler ile gelişmiş ülke ve bölgeler arasındaki farklar programlı bir şekilde azaltılmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda tarım sektörünü ilgilendiren mali programlar temelde ortak tarım politikası ve uyum politikası çerçevesinde düzenlenerek yönetilmiştir. Bu bakış açısından hareketle, mevcut çalışmanın amacı 2014-2020 mali programı öncesinde farklı

[1] Bu çalışma Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü'nde 2010.03.012.1017 BAP referans numarası ile yürütülen doktora tezinden faydalanarak hazırlanmıştır.

politika bileşenleri altında üye ve katılım sürecindeki ülkelerde tarım sektörünün hangi araçlarla ve ne ölçüde desteklendiğinin değerlendirilmesidir.

2. ORTAK TARIM POLİTİKASI

2.1.Ortak Tarım Politikası amaçları ve prensipleri

Ortak Tarım Politikası (OTP) Avrupa Birliği'nin bütüncül bir esasla yürütülen ilk ve üye ülke vatandaşlarını doğrudan etkileyen tek politikasıdır. Birliğin altı kurucu üyesinin tarımda ortak piyasa oluşturmaları ulusal pazarlama yapılarını topluluk pazarlama yapısına çevirmiştir. Bu aynı zamanda topluluğun finansal sorumluluğunu üstlendiği ortak bir fiyat sisteminin oluşturulması anlamına gelmiştir [White, 1995].

Roma Anlaşması'nın 39. Maddesinde bahsedildiği üzere OTP' nin genel hedefleri istikrarlı piyasalar oluşturma ve kırsal nüfusa adaletli bir yaşam sağlamadır [Malcolm, 1995]. Bir başka deyişle tüketim tarafında OTP hedefi ürün piyasalarını stabilize etmek, ürün arzını sürdürülebilir kılmak ve ürünlerin tüketicilere kabul edilebilir fiyatlarla ulaştırılması iken; üretim tarafındaki hedef çiftçilerin ve kırsal nüfusun yaşam kalitesini iyileştirmektir [White, 1995; Usher, 1988; Lasok ve Bridge, 1991; Harrop, 1989]. Altı temel ülkenin tarımla uğraşan nüfuslarının ihtiyaçlarını giderme esası üzerine oluşturulan OTP' nin ana amaçları şöyledir [Byrne, 1971; Johnston, 1974; Gupta ve ark., 1989]:

- Tarımsal üretimi artırmak,
- Çiftçilere adil hayat şartları sunmak,
- Piyasa istikrarı sağlamak ve
- Kabul edilebilir fiyatlarda arz güvenliği sağlamaktır.

Elmar Rieger' in (2000) belirttiği üzere OTP 'Batı Avrupa Refah Devleti' ve bunun ahlakçı ekonomik yapısının ayrılmaz bir parçasıdır ve amacı ulusal çiftçi topluluklarını hem uluslararası hem de ulusal politika geliştirme süreçlerinin içine çekmektir [Syrrakos, 2009]. Oluşturulduğu dönem değerlendirildiğinde OTP' nin Almanya ve Fransa arasındaki pazarlığın kaçınılmaz sonucu olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca, II. Dünya Savaşı sonrası Doğu Almanya'nın talebini kaybeden ve uluslararası desteklerle imalat sanayi lideri haline gelen Batı Almanya'nın sanayi ürünleri ticaretini, kurulan işbirliği alanında, geliştirebilmesinin tek yolu, Fransa'nın tarım ürünleri ticareti önündeki engelleri de kaldırması olarak değerlendirilmiştir [Grant, 1997; Yılmaz, 2005].

Ortak Tarım Politikası' nı tanımlamak üzere 1962 yılında ortaya atılan üç temel prensip aşağıdaki gibidir [Yılmaz, 2005].

a) **Tek Pazar:** Tarımsal ürünlerin üyeler arasında serbest dolaşımı ve bu amaçla birleştirilmiş piyasanın organize edilmesi anlamına gelir.
b) **Topluluk tercihi:** Bu prensip AB menşeli ürünlere her ülkede tercih ve fiyat avantajı sağlanması ve iç piyasaların üçüncü ülkelerden ithal edilen ürünler ve uluslararası piyasalarda ani fiyat dalgalanmaları ve düşüşlerden korunması anlamına gelir.
c) **Mali dayanışma:** OTP' nin uygulanmasından kaynaklanan tüm maliyetler Avrupa Topluluğu bütçesinden karşılanacaktır.

Uygulama sürecinde tek pazar oluşumu özellikle ortak parasal sistemin gelişmemesi ve telafi edici ECU (Avrupa Para Birimi) sisteminin ülkelerin para birimlerine dönüştürülmesi sürecinde çiftçilere mali kayıp yaratması nedeniyle ortak para birimi Euro'nun kullanımına kadar çok etkin sonuçlar üretmemiştir. Ancak, ürün piyasalarının ulusal özelliklerden bağımsız yönetilmesi ile ortak piyasa düzenleri işlerlik kazanmıştır. Telafi ödemeleri de güçlü para birimine sahip olan ülkelere fayda sağlamıştır [Yılmaz, 2005].

OTP' nin temel özelliği fiyat politikasını gelirin yeniden dağıtımı aracı olarak kullanmasıdır (Bryne, 1970]. Süreç içerisinde tarımı desteklemek amacıyla üç farklı fiyat unsuru kullanılmıştır (Gupta ve ark., 1989; Yılmaz, 2005]:

a) Hedef fiyat: Üretici fiyatlarının dalgalanabileceği üst limittir.
b) Eşik fiyat: İthalat fiyatları için iç piyasada uygulanan en düşük fiyattır. İthalat fiyatlarını bu düzeye yükseltmek için ***değişken vergi***, ihracat fiyatlarını düşürmek için ise ***değişken sübvansiyon*** kullanılmaktadır.
c) Müdahale fiyatı: İç üreticileri ihracat rekabetinden korumak için eşik fiyatın altında tutulan bu fiyat üreticilerin refah kaybının önlenmesi gerektiğinde kullanılmaktadır.

Bunun dışında fiyat desteği harcamalarını kısıtlama gibi istikrar sağlayıcı araçlar kullanılmaktadır. Üreticilerin arz fazlalarının imhasında maliyetin bir kısmını üstlenmesi gereklidir. Bu durum ***eş-sorumluluk vergisi*** olarak adlandırılmaktadır. Ayrıca, üretim eşiği belirli bir arz düzeyinin üstüne çıktığında fiyat garantisini aşamalı şekilde aşağıya çekme de uygulanan araçlardan bir diğeridir. Ürün fiyatları dünya fiyatlarının üzerine çıktığında ihracatçılar sübvansiyonlar aracılığı ile ihracata teşvik edilmektedir [Yılmaz, 2005]. Böylece yüksek fiyatlı ürünler dünya piyasalarında satılabilmektedir. Bu aynı zamanda iç piyasada talep bulamayacak ürünlerin dışarıya satılması yoluyla çiftçilere sağlanan bir refah desteğidir [Moyer, 1992]. Dikkat edilmesi gereken bir diğer önemli nokta ise, bu araçların özellikle takip eden fiyat artışının, ilk durumda oluşan olumsuz etkiyi ortadan kaldırabileceği öngörüldüğünde uygulandığıdır.

Topluluk tercihinin tarife ve sübvansiyonlarla uygulanması ile AB piyasaları kendi kendine yeterli hale gelirken, dışarıdan ithalat talebinin azalması dünya tarım ürünleri ticaretini olumsuz etkiler duruma gelmiştir [Yılmaz, 2005]. DTÖ müzakereleri çerçevesinde birlik dışına uygulanan tarife dışı engellerin kaldırılması ve ithalat tarifelerinin de kademeli olarak azaltılması kararlaştırılmıştır [Yılmaz, 2005; Syrrakos, 2009].

Kullanılan mali araçlar 2005 yılına kadar Avrupa Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu'nun (ATYGF) Garanti bileşeninden karşılanmıştır [Bryne, 1970]. Böylece AB OTP' nin mali sorumluluğunu ülkelerin katkı payları ile oluşturulan bütçeden karşılamaktadır [Yılmaz, 2005]. Fonun Yönlendirme bileşeni ise kırsal kalkınma yatırımları için kullanılmaktadır. Pazar ve gelir desteklerinin kaynağı olan Garanti bileşeni, politikanın oluşturulmasından beri hem Avrupa Birliği bütçesinin hemde üye devletlerin bütçe için ayırdıkları payın en önemli kısmını oluşturmaktadır [White, 1995].

ATYGF uygulama sürecinin başından itibaren doğrudan ödemeler ve ithalat vergilerinden oluşturulan bir havuz ile finanse edilmiştir [Bryne, 1970]. 21 Haziran 2005 *1290/2005 Konsey Kararı* ile ATYGF ikiye ayırılmıştır. ***Avrupa Tarımsal Garanti Fonu (ATGF)*** doğrudan ödemeler ve piyasa düzenleme ödemelerini karşılarken, ***Avrupa Kırsal Kalkınma için Tarım Fonu (AKKTF)*** kırsal kalkınma programlarını finanse edecek şekilde düzenlenmiştir. Fonların ayrılması ve ödeme sistemlerinin çerçevesinin yıllık bütçe kapatılması doğrultusunda yeniden düzenlenmesi OTP harcamalarında bütçe disiplini sağlamaya yönelik önemli bir adımdır.

2.1. Ortak Tarım Politikası reform çalışmaları

Ortak Tarım Politikası birlik bütçesinin en büyük kalemi olması nedeniyle hem Avrupa Birliği'nin kurumsallaşma ve dünya sistemine ekonomik olarak entegrasyon sürecinde en fazla eleştiri alan uygulama alanı olmuş, hem de genişleme ile birlikte pek çok uygulamanın revize edilmesine gereksinim duyulmuştur. Yılmaz (2005) ve Syrrakos (2009) OTP reform çalışmalarını aşağıdaki gibi açıklamıştır.

2.1.1. Mansholt planı – 1968

Mansholt tüketimin üretimle orantılı bir hızda artmaması nedeniyle arz fazlasına önlem alınması gerekliliğine dikkat çekmiştir. Bu doğrultuda, 1972 yılında Avrupa tarımını modernize etmek üzere yapısal önlemler ortaya koyulmuştur. Ancak, bunu takip eden yıllarda ürünlerin arz-talep uyuşmazlığı devam etmiştir. 1980'lerde bütçe baskısı nedeniyle OTP reformu daha çok önem kazanmıştır. İlk adım olarak, 1984 yılında süt endüstrisinde harcamaları kontrol altına almak üzere süt kotaları uygulamaya koyulmuştur. 1988 yılında ise bütçe stabilizatörleri uygulamaya koyulmuştur.

2.1.2. MacSharry reformu – 1992

GATT (Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması) Uruguay Turu yani DTÖ (Dünya Ticaret Örgütü) öncesi müzakereler doğrultusunda OTP' nin dünya ticaretine oluşturduğu baskı kontrol altına alınmak istenmiştir. MacSharry, Komisyon Başkanı Delors ile birlikte serbest tarım ticaretine, yani tarıma yapılan AB sübvansiyonlarının kaldırılmasına, karşıydı [Daugbjerg, 1999]. Bu süreçte, üretimi bırakmaları karşılığında büyük üreticilere destek sağlanmış, küçük üreticiler destek dışında bırakılmıştır. Sonuçta reforme edilen OTP, reform öncesinden daha pahalı hale getirilmiştir. Ancak, garanti fiyatlarının düşürülmesi ve üretim arazisini daraltılması, AB' nin üretim fazlalığını azaltmıştır. Buna karşın, çiftlik gelirlerinde azalma da olmamıştır [Dinan, 1999].

2.1.3. Gündem 2000 reformları – 1999

OTP reformlarının derinleşmesi Gündem 2000 ile başlamıştır. ODAÜ genişlemesi, tek para birimine geçiş sürecinin mali baskısı, üçüncü ülkelerden gelen rekabet baskısı ve DTÖ Doha Turu müzakereleri OTP' yi yeni reforma itmiştir. Bu dönemde ikinci destek bileşeni olarak kırsal kalkınma açık olarak tanımlanmış ve pazar desteklerinden ayırılmıştır [Syrrakos, 2009]

Gündem 2000 reformları Avrupa tarımının rekabet gücünü artırmaya odaklandığı için öncelikli olarak et ve tahıl fiyatlarının 2000, süt fiyatlarının 2005'ten itibaren düşürülmesine karar verilmiştir. Bunun yanı sıra, doğrudan ödemeler 1992'den daha farklı şekilde organize edilmiştir. Kırsal kalkınma ölçüleri ise tarım sektörünün yapısal uyumu, daha az tercih edilen alanlarda üretimin teşvik edilmesi, gençlerin çiftçiliğe özendirilmesi, erken emekliliğin teşvik edilmesi, tarım-çevresel faaliyetlerin zenginleştirilmesi, işleme ve pazarlama tesislerine yatırım, ormancılık faaliyetlerine yatırım ile geliştirilmiştir. Ayrıca, OTP' nin gıda güvenliği ve çevre duyarlılığının artırılması hedeflenmiştir.

2.1.4. Fischler Reformu – Haziran 2003

1. ***Tek çiftlik ödemesi:*** Üretici destek ödemeleri üretimden bağımsız (*de-coupled*), çevre, gıda güvenliği, hayvan ve bitki sağlığı ve hayvan refahı standartları ile ilişkili hale getirilmiştir. Bu ödemeler 2000-2002 referans yılına göre doğrudan sübvansiyon şeklinde yapılacaktır ve 2005 yılında devreye girmeleri ve mevcut üyelerin en son 2007'de sisteme adapte olmaları planlanmıştır.

2. ***Güçlendirilmiş kırsal kalkınma politikası*** gereğince doğrudan ödemelerden uygun durumlarda kırsal kalkınmaya transfer yapılması kararlaştırılmıştır.
3. ***Finansal disiplin mekanizması*** ile 2013'e kadar çiftlik bütçelerinin sabitlenmesi kararlaştırılmıştır.

2.1.5. 2005 Reformu

Öncelikli olarak programın finansal yapısında değişiklik yapılmıştır. ATYGF Avrupa Tarımsal Garanti Fonu (ATGF) ve Avrupa Kırsal Kalkınma için Tarım Fonu (AKKTF) olarak iki farklı fona dönüştürülmüş ve pazar destekleri ile kırsal kalkınma destekleri birbirlerinden ayrılmıştır. Son dönem, bütçe ayarlamaları ise 2014-2020 mali programlaması çerçevesinde Aralık 2013'te yapılmıştır.

2.2. İstatistiklerle Ortak Tarım Politikası

Avrupa Birliği'nin tarım politikası yaklaşık 50 yıldır sürekli değişmekte ve gelişmektedir. Başlangıçta on yıl boyunca süren gıda kıtlığının içinden çıkan Avrupa'ya yeterli miktarda gıda sağlamak olan hedef, 50 yıl içinde tüm tarım üreticilerinin AB içinde ve dünyada kendi kendilerine yeterli hale gelmesini sağlamaya dönüşmüştür. Bu süreçte üretimin geniş ölçekte sübvanse edilmesi ve üretim fazlalarını gıda güvenliği adına toplama geçmişe ait uygulamalar olarak değerlendirilmektedir. Bugünün tarım politikası ise tarımın sürdürülebilirliği odaklıdır.

OTP Avrupa Birliği'nin en başarılı ve en maliyetli politikası olarak gösterilmiştir. OTP uygulamanın ilk yıllarında, bütçenin yaklaşık olarak üçte ikisine karşılık gelmiştir. Günümüzde ise yıllık 55 milyar Euro'nun üzerindeki bütçesi ile OTP, AB bütçesinin yaklaşık % 37 - 40'ına karşılık gelmektedir. Bu harcamalar AB'ye üye ülkelerin toplam GSMH' ının yaklaşık ‰ 5'ine denk gelmektedir.

Avrupa Komisyonu 2010 yılında OTP' nin pazar desteği bileşeni için yaklaşık 57 milyar[2], 2005 yılında ise yaklaşık 53 milyar[3] Euro harcamıştır. Bu tutarlar AB üyelerinin tarımsal faaliyetlerden elde ettikleri gelirlerin yaklaşık % 15 - % 16'sına karşılık gelmektedir. Bu durum Ortak Tarım Politikası' nın AB için finansal yükü ve son genişleme ile birlikte özellikle çevresel duyarlılıklara odaklanan politikanın üreticiler ve ulusal yönetimler için önemini ortaya çıkarmaktadır. Bu rakamlar, 2014-2020 planlama döneminde doğrudan gelir destekleri için 277,85, kırsal kalkınma destekleri için 84,94 olmak üzere toplam 362,79 milyar Euro olarak öngörülmüştür.

3. AVRUPA BİRLİĞİ UYUM POLİTİKASI

Avrupa Birliği, üyeleri ve Düzey' de tanımlanmış bölgeleri arasında çeşitliliği desteklerken bunlar arasındaki farklılıklara karşıdır. Üye ülkeler ve bölgeler arasında topografya özellikleri, doğal kaynaklar, iklim ve hem iç hem de dış piyasalara uzaklık, ekonomik politikalar, yerel işgücü ve tüketici yapısında ayrım oluşturan farklar vardır. Uyum politikası bu anlamda bölgesel kalkınma farklarını azaltmayı hedeflemektedir [Sarı, 2006].

Bölgelerarası kişi başı milli gelir farklılıklarının altında pek çok farklı neden yatmaktadır. Bölgelerdeki gelir düzeyini doğrudan etkileyen kaynak dağılımı, iklim ve yerleşim alan farklılıkları gibi işgücü yapısı ve tüketici temeli de bölgenin ekonomik başarısını etkilemektedir [Brasche, 2004]. Tüm bu eşitsizliklerle mücadele için AB Bölgesel Politikası geliştirilmiştir.

1957 yılında Roma Anlaşması ile bölgelerarası farkları azaltarak Topluluk içinde dengeli büyüme sağlanması hedefinin ortaya koyulmasıyla genel anlamda bir bölgenin bütünlüğünü korurken bu bölgenin ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmasını hedefleyen uyum politikası AB gündemine girmiştir [Sarı, 2006]. Roma Anlaşması'nın önsözünde Avrupa Birliği kurucu üyeleri, *"Topluluğun, üye ülke ekonomilerin birliğini güçlendirme ve bölgeler arasındaki farklılıkları azaltarak ve geri bölgelerin geri kalmışlığını azaltarak uyumlu bir kalkınma sağlamayı hedeflediğini"* söyler [Güner, 2008]. Ayrıca 1957 Avrupa Toplulukları Anlaşması'nın ikinci maddesinde "ortak pazar Topluluk içindeki ekonomik faaliyetlerin uyumlu gelişimini destekleyecek ve bölgesel farkları azaltacaktır" denmiştir. Anlaşma zengin ve fakir bölgeler arasında yeniden kaynak dağılımı ile değil üye ülkeler arasındaki kayıp ve kazançların dağılımı ile ilgilidir [Dinan, 1999].

Bunun sonucunda 1961 Brüksel Konferansı'nda bölgesel problemler tanınırken 1967 yılında Bölgesel Kalkınma Genel Müdürlüğü oluşturulmuştur. 1969 yılında Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu (ABKF)' nin kurulması önerildiyse de Batı Almanya ve Fransa'nın muhalefetiyle ret edilmiştir. 1974 Paris Zirvesi'nde uzlaşma sağlanmasının ardından ABKF kurulmuş ve 1 Ocak 1975 yılında üç yıl süreyle ve 1,3 milyar Euro bütçeyle faaliyete başlamasına karar verilmiştir. Böylece ATYGF' nin yanında bölgelerarası uyumu artırmayı esas alan ve fonun Yönlendirme bileşeni ile de ilişkili olan yeni bir yapısal fon devreye girmiştir.

1988 yılında yapısal fon reformu yapılmış ve yapısal fonlar hem AB Bölgesel Politikası 'nın hem de Avrupa Komisyonu'nun sosyal ve tarım politikalarının kuzey -güney farkını kapatma amaçlı kullanılacak araçları haline getirilmiştir [Dinan, 1999]. 1986 yılında Avrupa Tek Senedi ve Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun kurulması ile Uyum Politikası için de yeni bir alan oluşturulmuş ve bölgesel kalkınmaya ulus - altı aktörlerin de katılımı sağlanmıştır. 1970'lerde devlet - içi telafi edici fon olarak değerlendirilen AB Bölgesel Politikası, 1980'lerde bütüncül bir politikaya dönüşmüştür [Marks, 1996; Sarı, 2006]. Finansal bir bakış açısıyla, uyum politikası "daha

[2] AB 2011 Genel Bütçesi, http://eur-lex.europa.eu/budget/data/D2011/EN/SEC03.pdf, 07.06.2011
[3] AB 2007 Genel Bütçesi, http://eur-lex.europa.eu/budget/data/D2007_VOL4/EN/nmc-titleN123A5/index.html, 07.06.2011

zengin AB ülkelerinden daha fakir olanlara bir yan ödeme sistemi" [Marks, 1997] olarak kurgulanmıştır. Ülkelerin hangi ülkenin ana havuza ne kadar kaynak sağlayacağı ve dağıtılan kaynaktan hangi koşullarda ne kadar fon elde edeceği üzerine yürüttüğü pazarlıklar uyum politikasının mali araçlarının belirlenmesini sağlamıştır [Sarı, 2006].

Avrupa Birliği'nin 15 üyesinde bölgelerarası kişi başı milli gelir farkları düzey tanımlamasına göre 1996 - 2001 yılları arasında istikrarlıydı. Ancak, Doğu Avrupa genişlemesi bölgelerarası farkları artırdığı için, Avrupa Birliği bir kez daha entegrasyonun genişleme ve derinleşmesi arasındaki farklılıkları deneyimlemeye başlamıştır.

Lizbon Stratejisi 2010 yılında AB'yi dünyanın en dinamik, bilgi-temelli ve rekabetçi ekonomisi haline getirmeyi hedeflemiştir [Güner, 2008]. Bu strateji doğrultusunda AB ortalama istihdam oranının %61'den % 70'e, reel ekonomik büyüme oranının ise % 3'e yükseltilmesi hedeflenmiş, bu hedeflere 2005 yılında ulusal kaynaklar ve Birlik kaynaklarının ekonomik etkinlik için mobilizasyonunun sağlanması da eklenmiştir. Uyumu artırma hedefinin ilk dönemi olan 2000 - 2006 için 213 milyar Euro karşılığındaki miktarın uyum araçlarına aktarılması ve bu aktarımın üye devlet bütçelerinden oransal olarak yapılması kararlaştırılmıştır [Sarı, 2006]. 2007 - 2013 dönemi için AB'nin ayırdığı mali kaynaklar toplamı ise 308 milyar Euro'dur [Güner, 2008]. 2014 - 2020 döneminde bu rakamın 351,8 milyar Euro olması kararlaştırılmıştır. Bu da dönemler arası yaklaşık % 14 artış anlamına gelmektedir.

3.1. AB Uyum Politikası hedefleri

Uyum Politikası hedefleri Gündem 2000 (1999) ile altıdan üçe indirilmiştir. Bu hedefler ve hedeflerin yöneldiği bölgeler aşağıdaki gibidir.

Hedef 1: Kalkınmada geri kalan bölgelere destek. – Kişi başı ortalama milli gelir düzeyinin birlik ortalamasının en fazla % 75'i kadar olduğu bölgeler

Hedef 2: Yapısal zorluk içindeki alanların ekonomik ve sosyal dönüşümü. – çok düşük nüfus yoğunluğu olan bölgeler (İsveç, Finlandiya)

Hedef 3: Eğitim ve istihdam politika ve sistemlerinin adaptasyon ve dönüşümü – anakaraya uzak bölgeler

3.2. Yapısal Fonlar ve Topluluk İnisiyatifleri

Avrupa Birliği'nin üye ülkelerin mali transferlerinden oluşan bütçesinin en büyük kalemi başlangıçtan beri Ortak Tarım Politikası ve politika kapsamında kullanılan Garanti fonları iken, ikinci büyük kalem ise Uyum Politikası aracı olan yapısal fonlardır. 1975 yılında başta Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu olmak üzere yapısal fonların tam olarak tanımlanması ile Avrupa Birliği bütçesinin % 40'ını oluşturmaya başlayan fonlar üye ülkelerin ekonomilerini uyum politikası çerçevesinde birbirine yaklaştırmak üzere kullanılmaktadır. Uyum politikası aracı olan yapısal fonlar birlik üyelerini farklı alanlarda desteklemek üzere kullanılmaktadır. Son reform öncesi öncelikli yapısal fonlar aşağıdaki gibidir.

3.2.1. ATYGF – Avrupa tarımsal yönlendirme ve garanti fonu

Avrupa Birliği'nin en eski yapısal mali yardım aracı ATYGF 1962'de oluşturulmuştur ve fon OTP' nin bir parçasıdır. İki bölümden oluşur. ***Garanti*** bölümünde tarımsal pazarlama kuruluşları, belirli kırsal kalkınma ölçüleri ve veterinerlik ve bilgi paylaşımı ölçülerine yapılan harcamaların finansmanı yürütülmektedir. ***Yönlendirme*** bölümü diğer kırsal kalkınma yatırımlarının finansmanını kapsamaktadır. Garanti bileşeni Yönlendirme bileşeninin 2-3 katı olarak planlanmışsa da uygulamada bu bileşenden yapılan harcama 10 kat fazla olmuştur. Garanti bileşeni doğrudan Ortak Tarım Politikası aracı iken yönlendirme bileşeni Uyum Politikası aracıdır.

Bu fonun yapısında, OTP açıklama bölümünde de belirtildiği üzere, 21 Haziran 2005 1290/2005 Konsey Kararı ile önemli değişiklikler yapılmıştır. ATYGF doğrudan ödemeler ve piyasa düzenleme ödemelerini karşılayarak tarım ürünleri piyasasını düzenlemek üzere kurgulanan *Avrupa Tarımsal Garanti Fonu* (ATGF) ve kırsal kalkınma programlarını finanse eden Avrupa Kırsal Kalkınma için Tarım Fonu (AKKTF) iki ayrı fona bölünmüştür. Böylece farklı politikaların mali araçlarının yönetimi birbirinden tamamen ayrılmıştır.

3.2.2. ASF – Avrupa sosyal fonu

Küresel olarak yapısal işsizlik sorunu ve bu sorunun üye devletlere yarattığı baskının sonucunda 1958 yılında oluşturulan Sosyal Fon, insan kaynakları gelişimi, yapısal ve uzun dönem işsizlik ve gelir adaletsizlikleri ile mücadele amacıyla kullanılmıştır [Aktaş, 2010].

3.2.3. ABKF – Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu

1969 yılında doğrudan bölgesel kalkınma için fon sağlamak amacıyla önerilmiştir. İlk öneri uygulamaya girmemiş olsa da 1969 Hague Zirvesi' nde Avrupa Parasal Birliği değerlendirmesi ile birlikte ABKF'nin kuruluş önerisi sunulmuştur. 1972 yılında Paris Zirvesi'nde İngiltere' nin ısrarı sonrasında 1975 yılında fon uygulamaya koyulmuştur. Yapısal fonlar içinde en fazla yer kaplayan araç olan ABKF, gelişmiş bölgelerin sosyoekonomik farklılıklarının azaltılarak bu bölgelerin yeniden yapılandırılmasına katkıda bulunmak üzere uygulamaya koyulmuştur. Fon altyapı ve iş gelişimi gibi belirli alanları birlik bütçesinin yaklaşık % 5'i ile finanse etmiştir.

3.2.4. BYMA – Balıkçılık Yönlendirme Mali Aracı

Kuzey ülkelerinin katılımının da etkisiyle 1993 yılında balıkçılık ve su ürünleri alanında piyasa arzı ve katma değer artışı sağlamak için oluşturulmuştur. 1994 - 1999 yılları arasında 2,8 milyar Euro balıkçılık filo yenilenmesi ve sektör yatırımlarına ayrılmıştır.

AB Uyum Politikası kapsamında 1988 reformuyla bölgelerarası eşitsizliklerin azaltılması için dört temel prensip etrafında fon ve destek sağlanmaktadır. Bunlar konsantrasyon, çok yıllı programlama, fondan yararlananın katkı sağlaması ve sürecin ortaklıklar çerçevesinde yürütülmesidir.

Uyum Politikası' nın kullanımında bir diğer alan, genişleme süreçleri ile birlikte aday ülkelerin katılım öncesi süreçte desteklenmeleri olmuştur. Orta ve Doğu Avrupa Genişlemesi sürecinde aktif olarak kullanılan katılım öncesi mali yardım süreci, 2007–2013 dönemi reformundan önce aşağıdaki mali araçları kullanmaktaydı (Çizelge 3.1).

Çizelge 3.1. IPA öncesi katılım süreci yapısal fonları [Aktaş, 2010; Yıldırım, 2007]

SAPARD	Üye ülkelerdeki yapısal fonlara benzer bir yapıyla tarım ve kırsal kalkınma zemini oluşturmak için aday ülkelere kullandırılır.
ISPA	Çevre ve ulaşım alanında altyapı yatırımlarının desteklenmesi ve ARGE ve yenilik transferi finansmanını kapsar ve yapısal uyum fonlarına birebir benzer.
PHARE	Müktesebat uyumu ve katılım sonrası yapısal fonlara hazırlık programıdır. Öncelikli olarak Polonya ve Macaristan için geliştirilmiştir. Bütçenin üçte biri kurum oluşturma, üçte biri yasal altyapı yatırımları ve üçte biri ekonomik ve sosyal uyumu desteklemeye ayrılır.
CARDS	Balkanlar ve Avrupa Birliği' nin komşuluğunu göz önünde bulundurarak sınır ötesine ekonomik, sosyal ve kültürel anlamda kalkınma desteği vermeyi amaçlar.
Türkiye için Katılım Öncesi Mali Aracı: 1999 Helsinki Zirvesi ile adaylık statüsü kazanan Türkiye'ye yapılan hibe niteliğindeki mali yardımlar "Türkiye İçin Katılım Öncesi Mali Yardıma Yönelik Çerçeve Tüzük (2005/2001/EC)" ile tanımlanmıştır.	
Teknik Destek ve Eşleştirme: Aday ülkelerde kamu görevlilerine üye ülkelerdeki meslektaşlarından bilgi ve deneyim transferi sağlama programı	

Uyum politikasının yeniden gözden geçirilmesi, beşinci genişlemenin tamamlanmasının ardından gerçekleşmiştir [Güner, 2008]. Bu gözden geçirme sonrasında bölgelerarası eşit dağılım sağlama amacıyla daha önce altı olan yapısal fon sayısı ana başlık olarak üçe indirilmiştir. Bunlar yukarıda belirtildiği şekilde ATYGF, ABKF ve ASF' dir. AB'nin dış yardım ilişkilerinde de daha etkin bir çerçeve oluşturularak altı yerine dört araç kullanılmaya başlanmıştır. Bu araçlardan **Katılım Öncesi Mali Araç** (Instrument for Pre-Accession - **IPA**) aday ülkeleri yapısal fonlara hazırlama ve aday ülkelerde Katılım Ortaklığı anlaşmaları uyarınca beklenen dönüşümleri sağlama amacıyla 2007 yılı itibariyle devreye koyulmuştur. Diğer mali araçlar **Avrupa Sınır Komşuluğu ve İşbirliği Aracı, Kalkınma ve Ekonomik İşbirliği Aracı** ve **İstikrar Aracı** üçüncü taraflarla işbirliği için kullanılmaktadır. Türkiye ve diğer aday ülkeler için önemli olan PHARE, ISPA ve SAPARD' ın IPA adı altında tek araca indirilmiş olmasıdır. 2007 - 2013 planlamasında yapısal fonlar için üç yeni hedef belirlenmiştir: Bunlar yaklaşma, bölgesel rekabet ve istihdamın artırılması ve AB içinde bölgeler arası işbirliği ve yakınsamadır.

Yapısal fonların yanı sıra AB bölgesel uyumun sağlanması ve dengeli büyümenin koordinasyonu için Topluluk İnisiyatifleri' nden istifade etmektedir. Topluluk inisiyatiflerinin amacı [Güner, 2008] AB politikalarının bölgesel düzlemde uygulanmasını sağlamak ve yapısal fonların faydalarından Birlik içerisinde istifade edilmesini sağlamaktır. Bir anlamda, topluluk inisiyatifleri Avrupa Birliği' nin özel sorunlarına yönelik geliştirdiği özel programlardır. Bu çerçevede 2001-2006 döneminde dört yatay program geliştirilmiştir. INTERREG, LEADER+, EQUAL ve URBAN bu anlamda Orta ve Doğu Avrupa genişlemesinin hemen öncesinde uygulamaya koyulan rezerv programlardır [Güner, 2008]. 2007 - 2013 dönemi için bu araçlara üç yeni mali uyum aracı eklenmiştir; JASPERS, JEREMIE ve JESSICA.

3.2.5. IPA (Katılım Öncesi Mali Araç)

Avrupa Komisyonu 29 Eylül 2004 Tebliği ile birlikte IPA' nın yanı sıra dört mali araç daha geliştirmiştir. Bunlar ***Avrupa Komşuluk ve Ortaklık Aracı, Kalkınma İşbirliği ve Ekonomik İşbirliği Aracı*** ve ***İstikrar Aracı***'dır. IPA' nın bu araçlar arasındaki önemi, aday ve aday adayı ülkelere sağlanan yapısal destekleri kapsıyor olmasından kaynaklanmaktadır [Sarı, 2006; Aktaş, 2010]. IPA özellikle Orta ve Doğu Avrupa genişleme sürecinden elde edilen deneyimler ışığında, aday ülkelerin yapısal fonlar ve uyum fonlarına hazır hale gelebilmeleri için bürokratik olarak basitleştirilmiş bir mali araç olarak planlanmıştır.

IPA Çerçeve Tüzük' te belirtildiği üzere beş alt bileşenden oluşmuştur. Bunlar sırasıyla *Geçiş Dönemi Yardımı ve Kurumsal Yapılanma, Sınır Ötesi İşbirliği, Bölgesel Kalkınma, İnsan Kaynakları' nın Geliştirilmesi* ve *Kırsal Kalkınma*' dır.

Bu bileşenlerden **Kırsal Kalkınma** aday ülkeleri OTP' nin yönetimi ve uygulamasına hazırlamayı amaçlamaktadır. Bu bileşende piyasa uyumu ve Avrupa için Kırsal Kalkınma Fonu uygulamalarına hazırlık amacıyla mali destek sağlanmaktadır. 2007-2012 döneminde ayrılan kaynak toplam **884 milyon Euro**'dur. Bu

Bileşen IPA için ayrılan toplam kaynağın % 10,6' sını oluşturmaktadır. Kırsal Kalkınma bileşeninden toplam taahhütlerinin üç ülkeye dağıtılma oranı Türkiye için % 75, son üye Hırvatistan için % 17,5, Makedonya için de % 7,5' tur. Fonun yıllar içinde en fazla artış gösterdiği ülke olan Türkiye'de kaynak 2007 yılında 21 milyon Euro iken 2012 yılında 198 milyon Euro' ya yükselmiştir.

4. SONSÖZ

Bu çalışma kapsamında, Avrupa Birliği genişleme sürecinde özellikle tarım sektörüne etkisi bulunan politika bileşenleri ve bu politikaların uygulama araçları ile ilgili genel bilgi verilmiştir. Bu araçların kullanım alanları ve AB bütçesinden aldıkları pay ile bu payın dağıtım şekli ile ilgili Avrupa Birliği'nin kurulumundan günümüze meydana gelen gelişmeler üzerine özet bilgi sunulmuştur.

5. KAYNAKLAR

Aktaş, H. 2010. Avrupa Birliği Katılım Öncesi Mali Yardımları. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı Yayın No: 2010/409. 234 Ss.

Becer, G. 1962. The Treaty of Rome as System of Planning. Sais Review, 7 (1-Autumn): 4-9.

Byrne, A.C. 1971. The Common Agricultural Policy of the EEC. Quarterly Review of Agricultural Economics, 24 (2-April): 82-95.

Daugbjerg, C. 1999. Reforming the CAP: Policy Networks and Broader Institutional Structures. Journal of Common Market Studies, Vol. 37, No. 3.

Dinan, D. 1999. Ever Closer Union. 2nd Edition. Boulder, London: Lynne Rienner Publishers.

Goldstein, W. 1992. Europe After Maastricht. Foreign Affairs, 71(5 - Winter): 117-134.

Grant, W. 1997. The Common Agricultural Policy. New York.

Gupta, S., Lipschits, L. and T. Mayer. 1989. The Common Agricultural Policy of the EC. Finance and Development, 26 (2): 37-39.

Harrop, J. 1989. The Political Economy of Integration in the European Community. Aldershot, Uk: Gower.

Johnston, R. 1974. Some Aspects of the Common Agricultural Policy. Contemporary Review, 225 (1305): 169-176.

Lasok, D. and Bridge, J. W. 1991. Law and Institutions Of The European Communities. Butterworths.

Malcolm, N. 1995. The Case Against 'Europe'. Foreign Affairs, 74 (2-Mar./Apr.): 52-68.

Marks, G. 1996. Exploring and Explaining VariationiIn EU Cohesion Policy, Cohesion Policy and European Integration. in: Hooghe, Liesbet (Editors) Building Multi-Level Governance. Oxford University Press.

Rieger, E. 2000. 'The Common Agricultural Policy: Politics Against Markets' In Wallace, Helen and Wallace, William (Editors.), Policy Making in the European Union. Oxford University Press, Ss. 179-210. Oxford – Uk.

Sari, A. O. 2006. Cohesion Policy in the Enlarged EU and Europeanization of the CEECs. Ma Thesis (Unpublished), Marmara University, 98 ss.

Syrrakos, B. 2009. To Rise Above the Interests - Deliberating the European Union's 2003 Common Agricultural Policy Reform. Phd Thesis. The New School For Social Research Of The New School. Umi 3396693. Usa.

Usher, J. 1988. Legal Aspects of Agriculture in the European Community. Clarendon Press, Oxford.

White, S.1995. A Variable Geometry of Enforcement? Aspects of European Community Budget Fraud, Crime, Law And Social Change, 23 (3): 235-255.

Yıldırım, N. E. 2007. Avrupa Birliği Mali Yardım Politikası ve Türkiye-AB Mali Yardımlarının İçeriği. Yüksek Lisans Tezi (Yayınlanmamış), Marmara Üniversitesi, 122 ss.

Yilmaz, Ö. T. 2005. Future Of Common Agricultural Policy in the Context of Trade Liberalisation Issues And Enlargement. MA Thesis (Unpublished), Marmara University, 165 ss.